Wetenschap&Onderzoek

Is de sportwereld klaar voor een nieuwe pandemie?

Een pandemie kan een maatschappij ontwrichten, met verstrekkende gevolgen. De coronacrisis heeft laten zien dat beleidsmakers en bestuurders dan ingewikkelde keuzes moeten maken. Dit geldt ook voor bestuurders in de sport. Hoe kunnen zij in het vervolg beter afgewogen en onderbouwde keuzes maken tijdens een pandemie? We beantwoorden die vraag in dit artikel op basis van kennis die we verzamelden binnen het onderzoeksprogramma P3Venti.

DOOR: RUTGER DE KWAASTENIET, DAVID RAPPANGE (MULIER INSTITUUT) EN ANNEMARIE WEERSINK (HOGESCHOOL SAXION)

Binnen het Programma Pandemische Paraatheid en Ventilatie (P3Venti) onderzochten verschillende samenwerkende kennisorganisaties hoe anders of beter ventileren effectief helpt om de verspreiding van een virus door de lucht te beperken. Het doel was om te komen tot direct toepasbaar advies voor overheid en professionals.

Het Mulier Instituut onderzocht pandemische paraatheid vanuit bestuurskundig perspectief en heeft zich verdiept in de impact van en krachtenvelden tijdens een pandemie. Ook hebben we via literatuuronderzoek en interviews onderzocht welke factoren invloed (kunnen) hebben op het maken van effectieve beslissingen in crisistijd. Hoewel het onderzoek zich primair richtte op de (medische) fitness en zwembaden, zijn veel van de opgedane inzichten bruikbaar voor de hele sportsector.

Advieskaart

De inzichten uit het onderzoek van het Mulier Instituut komen samen in een advieskaart voor de overheid, brancheorganisaties, sportaanbieders en kennis- en onderzoeksinstellingen (zie afbeelding). We bespreken hier de belangrijkste adviezen op het gebied van communicatie, overheidsmaatregelen en kennisverspreiding.

Communicatie en agendering

Tijdens de coronacrisis verenigden sportbestuurders zich in netwerken, zoals Watervrij in de zwemsector, om te overleggen hoe ze moesten inspelen op de crisis. Nu er geen pandemie meer is, komen bestuurders minder in die netwerken samen, terwijl aandacht voor pandemische paraatheid ook buiten periodes van een gezondheidscrisis van belang is. Die netwerken zijn in het algemeen relevant om na te denken over hoe de sport goed kan inspelen op crisissituaties, zoals een grote stroomstoring begin 2025 in Spanje en Portugal.

Pandemische paraatheid en crisismanagement (blijven) agenderen is ook voor sportaanbieders relevant. Zo voorkom je dat sportbestuurders volkomen verrast worden door een volgende crisis, waarop zij dan niet goed zijn voorbereid. Het is daarom raadzaam dat sportaanbieders daar nu al over nadenken. De Rijksoverheid en brancheorganisaties kunnen hen daartoe stimuleren.

Pandemische paraatheid monitoren

Om effectief invloed te kunnen uitoefenen op overheidsbeleid tijdens een pandemie, moeten brancheorganisaties inzicht hebben in hoe pandemisch paraat hun achterban van sportaanbieders is. En welke kansen en uitdagingen zij zien. Brancheorganisaties doen er verstandig aan om dat te monitoren. Ook voor de sportaanbieders zelf is het relevant om bijvoorbeeld de staat van de ventilatiesystemen periodiek te controleren.

Duidelijk communiceren

Communicatie is belangrijk, zeker tijdens een crisis. Tijdens de coronacrisis hebben de fitness- en zwemsector maatregelen

Aandacht voor pandemische paraatheid is ook buiten periodes van een gezondheidscrisis van belang

ADVIESKAART P3VENTI.

Bron: De Kwaasteniet, Rappange & Wezenberg-Hoenderkamp (2025).

niet (altijd) als eenduidig en onderbouwd ervaren. Er was op dat moment te weinig kennis over de mate waarin virusoverdracht door de lucht kon bijdragen aan het risico op besmetting. En in welke mate goede ventilatie dit risico kon verkleinen.

Veel fitnessaanbieders hadden daarom moeite met de voorwaarden waaronder zij open mochten blijven. Onduidelijkheid over het nut van ventilatie weerhield veel fitnessaanbieders ervan om hun ventilatiewijze aan te passen.

Transparante communicatie is belangrijk om draagvlak voor maatregelen te creëren. Daarom is een meer algemeen advies aan de overheid om zo duidelijk en eenduidig mogelijk te communiceren. Brancheorganisaties van sportaanbieders kunnen daarbij fungeren als verbindende schakel om nut en noodzaak van maatregelen uit te leggen aan hun achterban.

Overheidsmaatregelen pandemische paraatheid

Overheidsmaatregelen zijn tijdens een pandemie leidend. Hoe groter het draagvlak daarvoor is, met maatregelen die aansluiten op de praktijk, hoe effectiever die maatregelen zullen uitpakken. Daarom bevat de advieskaart ook soorten overheidsmaatregelen.

Beslissers binnen de zwem- en fitnessector gaven zelf aan baat te hebben bij zoveel mogelijk kaderstellende regels of doelgerichte kaders in plaats van strenge regels die gedrag voorschrijven. De sportaanbieders achten zichzelf voldoende in staat binnen gestelde kaders met oplossingen te komen. Bijvoorbeeld om het aantal

contactmomenten in zwembaden te minimaliseren.

Wenkend perspectief bieden
(Extra) investeringen in ventilatie zijn voor aanbieders in de zwem- en fitnesssector zeker bespreekbaar, als die zich (grotendeels) terugverdienen. Denk aan compenserende maatregelen zoals accommodaties langer en vaker openhouden tijdens een gezondheidscrisis.

Tegelijk is dit wenkend perspectief door de overheid lastig te bieden als daarover onzekerheid heerst in crisistijd. Toch is het advies aan de overheid om, voor zover mogelijk, zo duidelijk mogelijk te communiceren over de gevolgen en de voor- en nadelen van investeringen in ventilatie voor sportaanbieders.

Pandemische richtlijn onderzoeken
Beslissers binnen de fitnessbranche hebben behoefte aan heldere richtlijnen over ventilatie tijdens normale én pandemische omstandigheden. Hogeschool Saxion inventariseerde binnen P3Venti voor zeventien fitnessruimtes en zes groepskleedruimtes voor zwembaden:

- relevante kenmerken van ventilatiesystemen;
- risico's in de effectiviteit van ventilatiesystemen;
- het gebruik en aanbevelingen ter verbetering van de effectiviteit, zowel technisch als vanuit het gebruik.

We namen op locatie interviews af en voerden ventilatie- en CO_2-metingen uit. De gebouwen voldeden bij gemiddelde en maximumbezetting afwisselend wel en niet aan de minimumeis voor ventilatie (6,5 liter per persoon per seconde) volgens de bouwregelgeving, maar bij maximumbezetting bijna nooit bij alleen mechanische afzuiging. 40 procent van die fitnessruimtes had natuurlijke luchttoevoer en 25 procent was volledig natuurlijk geventileerd. Het ventilatievoud (aantal luchtwisselingen per uur) bleek relatief laag door de gemiddeld hoge ruimtes (4 meter). Tijdens gebruik van airco-units vraagt voldoende luchtverversing aandacht.

De luchtverversing in de onderzochte kleedkamers van zwembaden voldeed doorgaans wel aan de bouwregelgeving, maar schoot soms tekort bij maximumbezetting. Goede doorspoeling van de ruimte vraagt hier aandacht.

FOTO: DUTCHMEN PHOTOGRAPHY/SHUTTERSTOCK.COM

HET TIJDENS DE CORONAPANDEMIE GESLOTEN SPORTPARK VAN DE AMSTERDAMSE TENNIS- EN VOETBALVERENIGING VVGA.

Hieruit volgen verschillende aanbevelingen. Zo is er meer nodig dan alleen voldoen aan de minimale bouwregelgeving voor ventilatie. De virusuitstoot heeft volgens het RIVM een relatie met activiteitenniveaus. Ook NOC*NSF hanteert veel hogere minimumhoeveelheden per sportende persoon. Sportaanbieders kunnen dit vaststellen met een CO_2-meter, en op basis daarvan bepalen wanneer ramen wel of niet open moeten en of aanpassing van het ventilatiesysteem nodig is. Periodieke controle van ventilatiesystemen is aan te bevelen, want disbalans in de inregeling van systemen komt voor. Vooral (voor fitness herbestemde) oude gebouwen met natuurlijke ventilatie vragen aandacht.

Voorlichting aan gebruikers over de inzet van airco-systemen in combinatie met ventilatie is belangrijk, omdat de focus nu vaak ligt op temperatuurbeheersing tijdens het sporten. Verder is het raadzaam om na te denken over programmering van (groeps)lessen, waarbij tussen groepslessen voldoende tijd is om ruimtes flink te doorspoelen met verse lucht.

Een praktijkvraag is de opschaalbaarheid van de ventilatiecapaciteit in fitnessgebouwen, vanwege de diversiteit aan systemen en de kosten van opschaling. Het advies is in ieder geval die haalbaarheid te onderzoeken. Dat kan NLActief een stap verder brengen in samenspraak met organisaties als POS, NOC*NSF en de ministeries van VWS en VRO.

Kennisontwikkeling en -verspreiding

Elk soort virus heeft specifieke kenmerken en eigenschappen. Tijdens een pandemie is er vaak weinig actuele kennis over verspreiding van de specifieke virusvariant, de relevante invloedfactoren, de gevolgen daarvan en effectieve maatregelen. Zeker aan het begin. Het Mulier Instituut concludeert dat de coronacrisis in de sportsector (waar mogelijk specifiek de zwem- en fitnessector) vooral impact had op:

1. sport- en beweeggedrag;
2. welzijn en gezondheid;
3. continuïteit van de dienstverlening van sportaanbieders;
4. kwaliteit van hun dienstverlening.

We adviseren de sportsector om tijdens of bij dreiging van een pandemie zoveel mogelijk vanuit (deze) impactdomeinen na te denken over keuzes en de gevolgen daarvan. Dat geldt ook voor de Rijksoverheid die maatregelen doorvoert, en voor brancheorganisaties.

Tijdens de coronacrisis werd het verschil in sport- en beweeggedrag tussen mensen met een laag en hoog opleidings- en inkomensniveau bijvoorbeeld groter. Dit heeft weer impact op de gezondheid en het welzijn van de eerste groep. We adviseren om deze impact op verschillende (sociale) groepen mee te wegen. Overigens kan een volgende crisis ook impact hebben op andere domeinen.

Nu in actie

Pandemische paraatheid veronderstelt dat beslissers vandaag voorsorteren op een pandemie, door acties te nemen of processen in gang te zetten die tijdens een pandemie lastig(er) van de grond komen dan nu. Juist een pandemie is immers een context waarin ze beslissingen onder druk vaak snel moeten nemen.

Wij adviseren beslissers om nu vooral twee adviezen in de praktijk te brengen: pandemische paraatheid en crisismanagement op bestuurlijke agenda's plaatsen en houden, en pandemische paraatheid monitoren. Structureel het gesprek voeren over dit onderwerp in bestuurlijke overleggen vergroot het bewustzijn over het belang van pandemische paraatheid. En via monitoring ontstaat inzicht in hoe het daar nu mee is gesteld. Dit helpt om vroegtijdig kansen en uitdagingen te identificeren, en daarop in te spelen voordat een pandemie aanbreekt. Dit draagt eraan bij om vervolgkeuzes relatief snel én (tot op zekere hoogte) onderbouwd te nemen op het moment dat dit nodig is. Zo is de sport dus zo goed mogelijk voorbereid op een volgende pandemie! ●

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het Programma Pandemische Paraatheid en Ventilatie (P3Venti), met financiering van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en gecoördineerd door TNO. Meer informatie is te vinden op www.p3venti.nl. Bronnen zijn op te vragen bij de auteurs via r.dekwaasteniet@mulierinstituut.nl.

Pandemische paraatheid en crisismanagement zouden nu op bestuurlijke agenda's geplaatst en gehouden moeten worden

Rutger de Kwaasteniet en David Rappange zijn onderzoekers bij het Mulier Instituut. Hun onderzoek richt zich vooral op de ontwikkeling en monitoring van sportbeleid. Annemarie Weersink is onderzoeker bij het lectoraat Sustainable Building Technology aan Hogeschool Saxion.